

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 21, Sayı: 1, Sayfa: 1-26, ELAZIĞ-2011

MUĞLA ZEYTİN ÜRETİMİNDE MİLAS İLÇESİ'NİN YERİ

The Place of Olive Production in Milas County Muğla

Özlem ÇAKAR¹ Esen DURMUŞ² Handan ARSLAN³

ÖZET

Zeytin, ekonomik anlamda 30-45 paralelleri arasında, Kuzey Yarımküre'de otuz ve Güney Yarımküre'deki sekiz ülkede sınırlı alanlarda yetiştirilen bir Akdeniz bitkisidir. Türkiye'de zeytin, Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Ege ve Akdeniz kıyılarında yaygın olarak üretilmektedir. Muğla, Türkiye'nin en önemli zeytin üretim bölgesi olan Ege Bölgesi sınırları içinde yer alır ve üretim bakımından bölgede dördüncü sıradadır. Milas ilçesi de Muğla'da önemli bir zeytincilik alanıdır. Milas'da yetiştirilen zeytinlerin tamamı zeytinyağı üretimine yöneliktir. Bölgeye sağladığı pek çok faydasının yanında önemli bir istihdam alanı oluşturan zeytinciliğin bazı sorunları da vardır. Bölgedeki zeytin ağaçlarının yaşlı ve çeşitli yollarla tahrip edilmiş olması önemli bir sorundur. Milas, zeytinliklerle kaplı alanlar, ağaç sayısı ve üretim değerleri bakımından ilk sırada yer alır. 1980'lerden sonra ekonomik açıdan gerileyen ilçede zeytinyağı üretimi itici bir güç olabilir.

Anahtar Kelimeler: Zeytin, Menteşe Dağlık Bölgesi, Milas, Zeytin İklimi

ABSTRACT

Olive, in the economic sense is a Mediterranean plant which is grown in a limited area between 30-45 latitudes, in thirty countries in the Northern Hemisphere and in eight countries in the Southern Hemisphere. In Turkey, olive is widely produced on the coasts of the Aegean and Mediterranean where the Mediterranean climate is dominant. Muğla is within the borders of the Aegean Region, which is the most important olive production region in Turkey and it ranks fourth in terms of production. Milas county is an important olive-growing region in Muğla. The whole body of olive grown in Muğla is for the production of olive-oil. In addition to its many contributions to the region, the olive-growing which provides an important employment area has also some problems. That the olive trees in the district are old and damaged in various ways is an important problem. Milas has the greatest value among all of the counties in terms of the field covered with olive groves, the number of the trees and the production values. The olive-oil production can be a driving force in the county where the economic situation worsened after the 1980s.

Key Words: Olive, Menteşe Mountainous Region, Milas, Olive Climate.

¹ Arş. Gör., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Elazığ; ocakar@firat.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Böl., Elazığ; esendurmus@firat.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü, Elazığ; hcaglayan@firat.edu.tr

1.Giriş

İnsanların ürettiği gıdaların çoğu, doğrudan ya da dolaylı olarak tarımsal faaliyetlerden sağlanır. Tarım ürünlerinin en iyi yetişme imkanı bulunduğu alanlarda ekilmesi, birim alandan daha fazla gelir elde edilmesi, dolayısıyla beslenme düzeyinin artması için tarımsal planlamaların yapılması gereklidir.

Türkiye’de meyvecilik önemli bir tarımsal faaliyettir. Birçok meyve türünün ana vatanı ve bağ-bahçe kültürünün beşiği olan ülkemizde hem yabani hem de kültüre alınmış meyve türlerinin sayısı 75’in üzerindedir. Türkiye’de farklı iklim tiplerine uyum sağlamış birçok meyve türü yetişme ortamı bulmuştur. Bu meyveler yabani olarak ve kültüre alınmış halde yetiştirilir. Ülkemizde görülen tür zenginliğinin yanında çeşit bolluğu ile de karşılaşmaktayız. Nitekim elmada çeşit sayısı 500’ü, armutta 600’ü, erikte 200’ü, şeftalide 100’ü ve üzümde 1200’ü aşmıştır (Ağaoğlu, 1987:40-41). Zeytinde ise çeşit sayısı 88 yerli, 34 yabancı tür olmak üzere toplam 132’dir (Özışık,2005:5).

1980'lere kadar Muğla'nın ekonomik merkezi niteliğini taşıyan Milas, 1980'lerin ortalarından itibaren Bodrum'da turizmin gelişmeye başlamasıyla birlikte bu özelliğini kaybetmiş ve Bodrum'un gölgesinde kalmıştır. Ancak ilçe sahip olduğu potansiyelle ekonomik açıdan atağa kalkabilme özelliğine sahip durumdadır. İlçenin geçmişten gelen hareketli bir ekonomik hayatı söz konusudur. Bu özelliği günümüzde büyük sanayi tesisleri ve üretimi olmamasına rağmen devam etmektedir. Sanayi üretimi ağırlıklı olarak tarımsal ürünlerin işlenmesi üzerine dayalıdır. İlçede tarımsal üretimde başı çeken ve sanayiye hammadde sağlayan ürün zeytindir (Oktik, Hız, Bozyer, Sezer, 2004:82-83).

Türkiye’de 2008 yılında yağlık zeytin alanı 5.616.736 dekadır. Bu alanda 98.556.948 ağaç sayısı vardır. Toplam üretim 952.145 tondur. Bölge bazında değerlendirdiğimizde Ege Bölgesi 3.191.785 dekarlık alanda 52.521.400 ağaç sayısı ve 541.661 tonluk üretimle ilk sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi’nde 855.424 dekarlık alanda 24.005.368 ağaç sayısı ve 211.489 tonluk üretim görülmektedir. Marmara Bölgesi’nde ise 971.780 dekarlık alanda 13.438.195 ağaç sayısı ve 165.206 tonluk üretimle üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye’de yağlık zeytin üretiminde 2008 yılında önde gelen iller arasında, ağaç sayısı ve alan bakımından ilk sırada yer alan il Aydın’dır. Aydın İli’nde 1.168.652 dekada 17.053.878 ağaç sayısı ve 195.267 tonlu üretim görülmektedir. Alan bakımından ikinci sırada yer alan il Muğla’dır. Muğla’da 887.078 dekarlık alanda 14.508.937 ağaç sayısı ve 96.935 tonluk üretim görülmektedir. Üretim açısından ilk sırada yer alan İzmir’de ise 842.621 dekada 14.942.430 ağaç sayısı ve 208.427 tonluk üretim görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye’de Yağlık Zeytin Üretiminde Önde gelen İller (2008)

İl	Alan (Dekar)	Ağaç Sayısı	Üretim (Ton)
İzmir	842.621	14.942.430	208.427
Aydın	1.168.652	17.053.878	195.267
Balıkesir	679.313	8.605.511	104.514
Hatay	385.110	10.908.750	102.006
Muğla	887.078	14.508.937	96.935
Çanakkale	286.112	4.627.544	58.895
Mersin	234.747	7.223.007	46.667

Kaynak: TÜİK 2008 Yağlık Zeytin Üretim İstatistikleri

Tablo 2: Türkiye’de Bazı İlçelerde Yağlık Zeytin Alanı, Ağaç Sayısı ve Üretim Miktarı (2008)

İl	İlçeler	Alan (Dekar)	Ağaç Sayısı	Üretim (Ton)
İzmir	Bayındır	164.270	3.129.000	56.734
Balıkesir	Edremit	155.975	2.353.000	44.493
Aydın	Germencik	82.530	1.328.400	41.289
Muğla	Milas	532.000	8.068.000	34.500
İzmir	Kemalpaşa	51.385	1.313.470	31.004
Hatay	Altınözü	138.090	3.151.500	28.406
Mersin	Mut	189.581	5.379.451	24.378
Balıkesir	Ayvalık	160.184	1.802.315	22.193
Aydın	Bozdoğan	73.000	2.210.000	19.800
Aydın	Çine	198.000	2.246.000	18.984
Muğla	Yatağan	46.900	1.299.500	18.594
İzmir	Torbalı	56.098	1.126.300	17.805
Çanakkale	Ezine	109.000	1.578.000	16.810
Aydın	Koçarlı	101.800	1.334.250	16.453
Çanakkale	Ayvacık	111.266	1.803.500	15.304

Kaynak: TÜİK, 2008 Yılı Zeytincilik İstatistikleri

Türkiye’de ilçeler bazında yağlık zeytin üretiminde ilk sırayı Bayındır ilçesi 56.734 ton ile alırken, Edremit ve Germencik önemli yağlık zeytin üretimini gerçekleştirdiği diğer ilçelere karşılık gelmektedir. Alan ve ağaç sayısı bakımından ilk sırada yer alan Milas 2008 yılı üretim değerleri açısından ancak dördüncü sırada yer almaktadır. Milas’daki ağaç sayısı ve zeytinliklerin kapladığı alan açısından üretim değerlerinin düşük olmasında

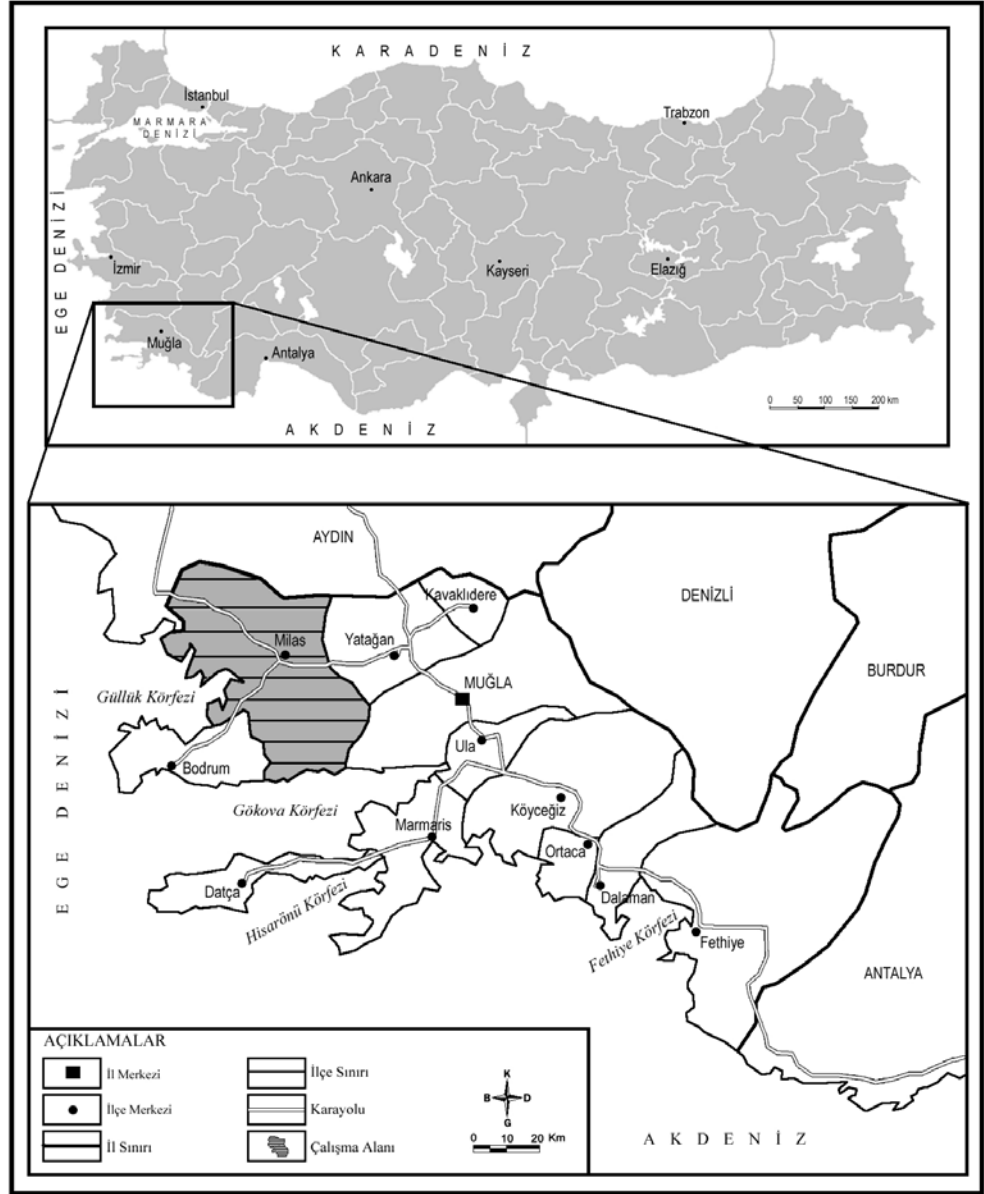
2007 yılında yaşanan kuraklığında büyük etkisi vardır. 2006 yılındaki üretim değerinin Milas'da 94.600 ton olduğu düşünülürse aynı yılda Bayındır'daki üretim 54.207, Edremit'de 10.328, Germencik'de 30.387, Kemalpaşa'da 17.200, Çine'de 45.570, Altınözü'nde 41.550 ton olarak gerçekleşmesi Milas'da yaşanan yüksek sıcaklıkların zeytin ağacına verdiği zararı ortaya çıkmaktadır (Tablo 2).

Milas'ın zeytin ağacı Türkiye zeytin ağacı varlığının onda birini oluşturmaktadır. İlçede zeytin ağaçlarının %80'i dağlık, %20'si ise taban arazilerde bulunmaktadır. Üretimi yapılan zeytinler, yağlık zeytinlerdir (Oktik, Hız, Bozyer, Sezer, 2004:82-83). Yağlık zeytin üretiminde ağaç sayısı ve alan bakımından ülkede ilk sırada yer almasına rağmen, Milas zeytinyağı üretiminde henüz gereken önemi kazanmamış durumdadır. Milas'ta zeytinyağının markalaşması, ilçe ekonomisinin canlanmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Türkiye'de yeni kurulan sanayi tesislerinin varlığına bağlı olarak birçok yerleşme, köy ve kasaba niteliğinden kurtularak hızla gelişip birer sanayi şehri haline gelmiştir. Sanayinin gelişmesi hizmet ve ticaret sektörlerinin gelişmesini sağlamıştır. Zeytin sağlıklı beslenmede, istihdam yaratmada (Türkiye'de yaklaşık 400.000 aile geçimin zeytinden sağlamaktadır), sanayiye hammadde ve pazar oluşturmada tarım ekonomisi ve Türkiye ekonomisi için önemlidir (Karabağ, Şahin, 2009;219). Bu açıdan Milas'ta zeytinyağı üretimi ilçe ekonomisi ve ülke ekonomisi açısından önemli bir değer oluşturabilecek niteliktedir. Yine Milas ilçesinde zeytine dayalı sanayinin gelişmesi, ilçe ekonomisine olumlu katkı sağlamanın yanında Milas'ta zeytinyağını markalaştıracaktır. Gerek hasat zamanında, gerek zeytinin işlenmesi sırasında ve gerekse zeytine dayalı ürünlerin pazarlanmasında ihtiyaç duyulan işgücü ile yeni istihdam alanları yaratılmış olacaktır. Milas'ta yer alan 86 adet sürekli sistem (yeni sistem) yağ fabrikasının ihtiyacı karşılama açısından yeterli olduğu düşünülse de bu fabrikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

1.1. Milas'ın Konumu ve Zeytinciliği Etkileyen Doğal Çevre Şartları

Milas, Türkiye'nin güneybatısında Ege Bölgesi sınırları içinde yer alan Ege Bölümü'nün Menteşe Dağlık yöresinde yer almaktadır. İdari açıdan Muğla ili sınırları içinde yer alan bir ilçe merkezidir. Doğusunda Muğla Merkez ve Yatağan ilçeleri, batısında Aydın'ın Yenihisar, kuzeyinde Koçarlı, Karpuzlu ve Çine ilçeleri, güneyinde Gökova Körfezi ve güneybatısında Bodrum ilçesi ile çevrilidir. Uzun bir kıyı şeridine sahip olan Milas 216.700 hektarlık bir alana karşılık gelmektedir (Şekil 1).

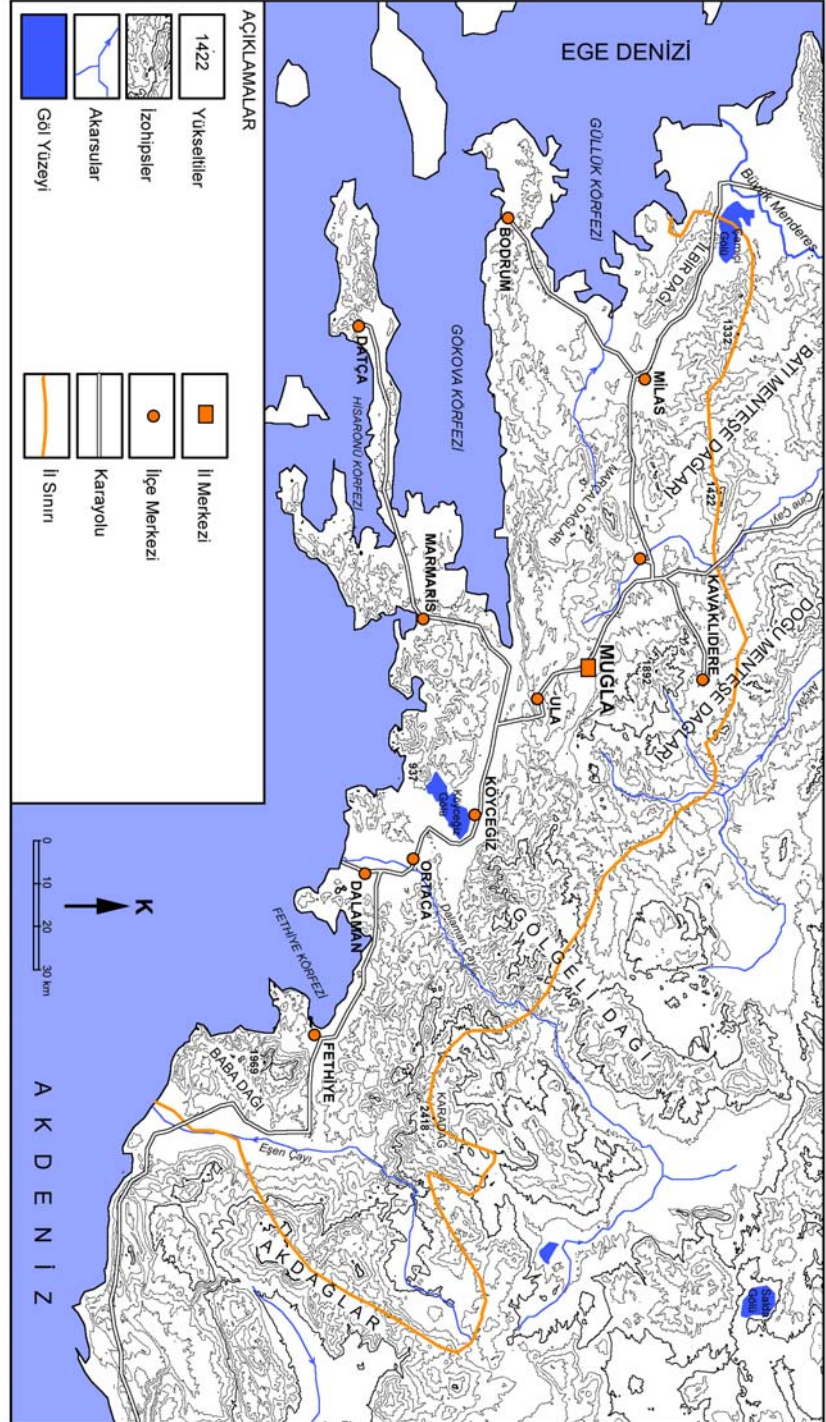
Şekil 1: Milas İlçesi'nin Lokasyonu

Araştırma sahası esas itibarıyla Batı Anadolu kıvrım sistemi ile Toros kıvrım sisteminin iç içe girdiği, oldukça arızalı bir alan olan Menteşe yöresinde bulunmaktadır. Muğla ilinin kuzey, kuzeybatı kesimini oluşturan Menteşe yöresi, oldukça arızalı topografyası ile dikkati çeker. Birçok yerde akarsular ile yarılmış yüzeyi hafif dalgalı sırt ve tepelerin birbirine yakın yükseltilerde olması, bu yörenin bütünüyle bir aşınım yüzeyi

üzerinde şekillendiğini gösterir. Yörenin dağları bu aşınım yüzeyi üzerinde yükselmekte, depresyonlar da bu yüzey içerisine yerleşmiş durumda bulunmaktadır. Mentеше yöresinin bütününe kapsayan bu ana birim "Menteşe Platosu"dur. Kuzeyde, Büyük Menderes vadi tabanından dik yamaçlar ile çıkılan plato yüzeyi, 500-600 m. yükseltide bulunur. Menderes masifinin gnaysları üzerinde şekillenmiş bulunan plato yüzeyi Çine, Karacasu, Bozdoğan tektonik depresyonları ile KB-GD doğrultulu bölümlere ayrıldığı gibi akarsular tarafından da parçalanmıştır. Ancak vadiler arasındaki sırtlar yayvan biçimli ve üstleri düzce olup, akarsu aşındırmasının etkili olmadığı yerlerde düzlükler bulunur. Yükselti değerleri birbirine yakınlık gösterir (İkiel,1997).

Menteşe yöresinin güneyinde plato karakteri daha belirgin olup burada genç tektonik fayların etkileri hemen göze çarpar. Gökova körfezi kuzeyindeki doğu - batı uzanırlı dik fay yamacı yukarısında ortalama 700-800 m. yükseltide uzayan plato yüzeyi faylarla parçalanmış olup arızalı bir görünümü vardır (Kayan, 1979). Muğla çevresinde ortalama 1000-1200 m. yükseltide geniş alanlar kaplayan post neojen aşınım yüzeyi, Oyuklu ve Yılanlı dağlarının eteklerinden Gökova körfezine doğru uzanır. Bu aşınım yüzeyi üzerinde nisbi yüksekliği 500-600 metreyi geçmeyen tepeler yükselir. Bol yağışlı bu sahada kalkerlerin yaygın olması nedeniyle akarsular ile yarılmadan ziyade karstlaşma gelişmiştir (Darkot- Erinc, 1954). Batıda Milas, Mumcular arasında dış bükey bir çizgi boyunca Güllük körfezini çevreleyen çukurluklardan, derin yarılmış dik yamaçlar ile plato yüzeyine çıkılır (İkiel,1997).

Doğuda ise Mentеше platosunu, Gölgele dağ ile Akdağ sırası çevreler. Mentеше Dağları, yukarıda belirtilen yapısal ve orografik doğrultuyu kesen dağlık kuşaklar halinde uzanır. Bu durum, Menderes masifinin dom şeklinde yükselmesi sonucunda çevresinde ışınal uzanırlı depresyonların oluşmasıyla belirmiş olup; Büyük Menderes vadisi ile Gökova körfezi arasında uzun çukurluklar ile ayrılmış İlbir dağı (1083 m.) Batı ve Doğu Mentеше dağları yer alır (Kayan, 1979). Batı Mentеше dağları; KB da Mentеше platosunun akarsularla çok parçalanmış bir bölümü ile başlar. Burada yükselti ortalama 500 – 600 m. kadardır. Bafa gölü doğusunda plato yüzeyinden birdenbire yükselen dağların yükseltisi 1000 m.yi aşar. Milas -Yatağan arasında ise B - D doğrultulu dağ kütlelerinin yükseltisi Aksivri tepede 1376 m. Bencik dağında 1396 m. dir Batı Mentеше dağlarının güneydoğu ucu Mentеше platosunun kalkerler üzerinde uzanan, yükselerek plato-dağ özelliği almış bölümlerine bağlanır. Burada yüzeyi ortalama 1200-1300 m. yükseltideki Marçal dağı (Kavak Dağı 1370 m) yörenin tipik plato dağlarından. Gökova Körfezinin hemen kuzeyinde plato karakteri daha belirgin olup, yükselti ortalama 700-800 m. doruklarda 1000. m.dir (İkiel,1997) (Şekil 2).

Şekil 2: Muğla İli'nin Topografya Haritası

Batıda Bafa gölü - Milas çukurluğu ve İlbir Dağı, Yatağan depresyonu ve Muğla çevresindeki karstik depresyonlar ile doğuda Akçay depresyonu KB-GD doğrultusunda uzanır. Bu alan yer yer kalkerli arazilerin bulunduğu, dar ve derin vadilerin önemli olduğu, sınırlı tarım alanlarının bulunduğu dağlık bir yöredir (Ertürk, Güner, 2008:262). Sınırlı tarım alanlarından dolayı İlçede bu dağlık kütleler ve yamaçlar zeytincilik için elverişli ortam hazırlamıştır. Milas'da zeytincilik tamamen doğal koşulların zorladığı bir tarımsal faaliyet halini almıştır.

Menteşe yöresinin farklı görünüşünün nedeni yer yapısı ile ilgilidir. Yörenin kuzey kesimi birinci zamandan önceye ait yapılardan oluşurken doğusunda ve güneyinde I. ve II. zamana ait tabakalar ve kayaçlar mevcuttur. Bu farklılıklar nedeniyle Mentşe Yöresi Batı ve Doğu Mentşe olmak üzere iki ayrı ana yöre şeklinde ve bunlar içerisinde yer alan alt yöreler oluşmaktadır (Darkot, Tuncel, 1978:116). Araştırma sahası olan Milas ilçesi, Batı Mentşe yöresi içerisinde Milas alt yöresi olarak ayırt edilir. Genel olarak arızalı bir yapının hakim olduğu yörede bulunan ilçe dallı budaklı bir ova, ada biçimli dağlar, neojen yaylaları ve Güllük körfezi kenarında çok çeşitli kıyı şekilleriyle dikkat çeker (Darkot, Tuncel,1978:121). Araştırma sahasında dikkat çeken jeomorfolojik üniteler arasında Milas ovası, Selimiye ovası, Tuzova ve Varvil gibi ovalar bulunmaktadır. Bu ovalar tarımsal üretim açısından son derece önemli bir yere sahiptir (Uykucu, 1968:18).

Milas İlçesinde, Akdeniz ikliminin tipik özellikleri görülmektedir. Bu özelliğiyle de zeytin tarımının yoğun olarak yapılması söz konusudur. Zeytinin yetişme imkanı bulabilmesi için iklim elemanlarından sıcaklık ve yağış özellikleri önemlidir. Zeytin, tomurcuklanmadan çiçeklenmeye kadar olan dönemde 5-10°C, çiçeklenme döneminde 15-20°C, meyve oluşumu devresinde 20-25°C, meyvenin olgunlaşma döneminde 15°C, olgunlaşmadan hasat dönemine kadar da ortalama 5°C dereceye kadar sıcaklık şartlarını istemektedir. Bunun yanında çiçek tomurcuğunun oluşumu içinde belirli bir soğuklamaya ihtiyaç duymaktadır. Vejetasyon dönemi dışında veya kış dinlenme döneminde düşük sıcaklıklara karşı oldukça duyarlı olan zeytin günlük minimum sıcaklığın -7°C nin altına düşmesi durumunda zarar görmektedir. Ancak bu zarar ağacın cinsi, soğukun süresi, şiddeti, rüzgârın hızı, havanın nemi, bakı, ağaçtaki özsu faaliyetleri ve toprak nemi gibi faktörlere bağlıdır. Türkiye'de zeytin yetişen alanlar incelendiğinde iklim açısından nemli, yarı nemli, yarı kurak ve kurak Akdeniz biyoklimatik tiplerinin egemen olduğu görülmektedir (Temuçin,1993:119-121). Milas'taki zeytin yetişme alanlarında günlük ortalama sıcaklık değeri aralık ayında en düşük 9.9°C, ocak ayında en düşük 8.6°C, şubat ayında ise 9.5°C'dir. Görüldüğü gibi gerekli olan kış soğuklaması için uygun şartlar taşımaktadır. Çiçeklenme döneminin olduğu mayıs ayında en düşük ortalama sıcaklık

değeri 19.4°C'dir. Meyvenin olgunlaşma döneminde ise en düşük ortalama sıcaklık 17,4°C, en yüksek ortalama değer ise 20.4°C'dir (Temuçin,1993:129). Bu sıcaklık değerleri subtropikal karakterli olan zeytinin yetiştirme şartları ve meyve verme durumu açısından araştırma sahasının uygun özellikler taşıdığını göstermektedir.

Zeytinin yetiştirme şartları açısından önemli olan bir diğer iklim elemanı ise yağıştır. 600-700 mm yağış alan yerlerde hem yağlık hem de sofralık; 800-1000 mm yağış alan yerlerde ise sadece sofralık olarak yetiştirilir. İyi su tutan topraklarda yıllık yağışın 200 mm hatta altında olduğu yörelerde bile ürün alınır da, yıllık yağışın 400 mm den düşük olduğu yerlerde zeytin yabancıları yetiştirmemektedir (Yücel, 1990: 4). İlçede en fazla yağış ilkbaharda düşmektedir. Uzun yıllar ortalama yağış miktarı 900–1000 mm'dir. Yağış şartları açısından Milas, zeytin tarımı için uygun özellikler taşımakta olup sulamaya ihtiyaç duyulmadan zeytin yetiştiriciliğine uygun özellikler taşımaktadır. Ancak yıllık yağış miktarının yaşanan kuraklık nedeniyle uzun yıllar ortalamasının altına düştüğü yıllar, ilçede zeytin ağaçlarının zarar görmesine, yüksek oranda ürün kaybına neden olmuştur. 2008 yılında 455,8 mm'lik yağış miktarı verim yılının fazla olduğu dönem olmasına rağmen % 35-40'lık bir ürün kaybının yaşanmasına neden olmuştur.

Zeytinin yetiştirme koşulları bakımından iklim şartlarının yanı sıra toprak şartları da önem taşımaktadır. Zeytin ağacının kök ve saçak gelişimi için uygun olan topraklar, kumlu-tınlı, tınlı, tınlı-kumlu, killi-tınlı ve milli tınlı olanlardır. Bu tip topraklar geçirgen yapıları ve yeterli su tutma kapasiteleri ile zeytin tarımı için uygun şartlar sağlarlar (Koca, 2004:125). Milas'ta görülen toprak tipleri içerisinde alüvyal toprak tipi yanı sıra killi-kumlu topraklar da görülmektedir.

1.2. Milas Zeytinciliğini Etkileyen Beşeri Çevre Faktörleri

Zeytin tarımını etkileyen doğal çevre özelliklerinin yanında beşeri çevre faktörleri de önemlidir. Araştırma sahasında 5000 yılı aşkın bir sürede insan yerleşmesi söz konusudur. "Mabetler Kenti" olarak da adlandırılan Milas'ta, kesintisiz 3000 yıllık kültür birikimini ilçenin her alanında görmek mümkündür. Milas sınırları içerisinde 27 antik kent mevcut olup ilçe sırasıyla Karia, Bizans, Selçuklu, Menteşe Beyliği ve Osmanlı uygarlıklarını yaşamıştır (Oktik, Hız, Bozyer, Sezer, 2004:13).

Araştırma sahasında zeytinyağı ticaretinin tarihi bir önemi söz konusudur. Antik Çağ Akdeniz üretim geleneğinin örnekleri Anadolu'da da tespit edilmiştir. Ayak yağı üretimi, baskı kollu pres, kaya işlikleri, zeytin değirmenleri gibi donanımları buna örnek gösterebiliriz. M.S. 16. yüzyıla ait kayıtlarda Menteşe Sancağı'ndaki zeytin değirmenlerinden söz edilmektedir. Osmanlı Anadolu'sunda zeytin yetiştirilen bazı kıyı

bölgeleri ile Osmanlı yönetimindeki Yunanistan ve bazı adalardan İstanbul'a yağ gönderildiği belgelenmiştir. 19. yüzyılda Milas yöresinden İstanbul'a zeytinyağı gönderildiği bilinmektedir. Bu gibi sevkiyatlar Osmanlı saraylarında depolanan ürünün yeterli düzeye getirmeye yöneliktir (Oybak, 2005; 15). Milas, Osmanlı öncesi ve Osmanlı döneminde İzmir'e kadar uzanan geniş bir bölgenin zeytinyağı ihtiyacını karşılamaktaydı. Cumhuriyet döneminde Milas'ın zeytinyağı üretimi iç pazara yönelmiştir. 1927-1928 Devlet salnamesine göre 654.853 zeytin ağacı bulunmaktadır. 1936-1941 yılları arasında meyve veren zeytin ağacı sayısı 1893, 1941 yılında 2.300, 1942'de 2.850, 1943-1947 yılları arasında 3.500, 1948'de 3.833, 1949'da 3.500'dür. Milas'ta tüm zamanlarda Güllük limanı zeytinyağı ticaretinde önemli olmuştur. Güllük limanı Milas'ın, ihracat açısından en önemli yolları arasında yer almıştır (Taşkiran, 2004;118-119).

Menteşe yöresinin çoğunlukla dağlık ve engebeli olması bölgede kara ulaşımının zayıf kalmasına ve deniz ulaşımının ön plana çıkmasına neden olmuştur. 1875 yılında Milas'ın denizle olan bağlantısını Bodrum sağlamakla beraber bu durum uzun sürmemiş ve Güllük limanı bu görevi üstlenmiştir. Bu dönemde Muğla'nın iki önemli denizyolu vardır. Muğla-Gökova denizyolu ile Muğla-Yatağan-Milas-Güllük limanıdır. Aynı dönemde ithalat ve ihracatın önemli bir kısmı Güllük limanından yapılmıştır (Taşkiran, 2004; 44).

Zeytin çok yıllık bir bitki türü olup, periyodisite özelliği vardır. Bu özelliğiyle birlikte bir yıl verim az olurken diğer yıl verim fazla olmaktadır. Zeytinin çeşitli şekillerde tüketimi söz konusudur, ancak Milas ilçesi için yağlık zeytin önem arz etmekte olup sofralık zeytinin üretim değeri yoktur. “**Altın sıvı**” olarak bilinen zeytinyağı Milas ekonomisi için oldukça önemlidir.

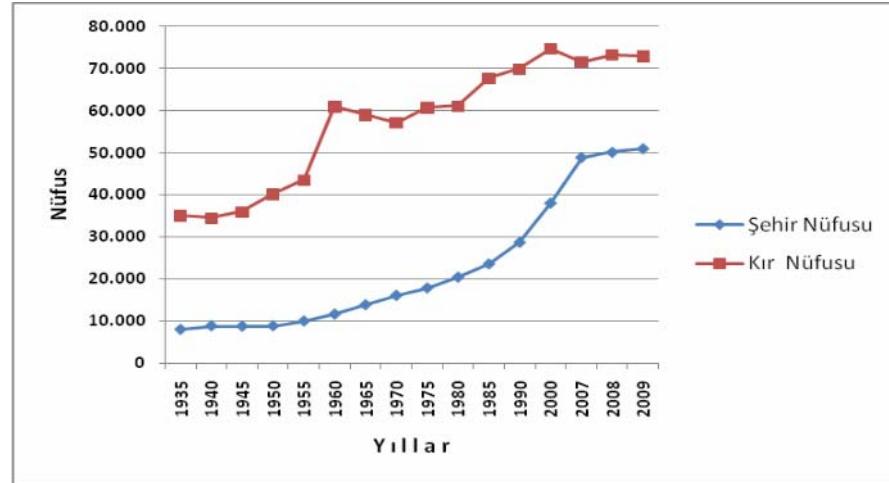
Araştırma sahasının 2009 yılı nüfusu 123.984 olup bu rakamın 50.975'i şehir nüfusunu oluştururken 73.009'u kırsal nüfusunu oluşturmaktadır (TÜİK, 2009). Milas ilçesinin 1935-2009 yılları arasında nüfus değişimine baktığımızda tüm dönemlerde kırsal nüfusun şehir nüfusundan fazla olduğu dikkati çekmiştir. Ülke genelinde özellikle 1980 yılından sonra kırsal nüfusu dengesinin şehir nüfusu lehine bozulduğu görülürken, Milas ilçesinde kırsal nüfusu her zaman daha fazladır.

Milas ilçesinde kırsal nüfusunun fazla olması, Büyük Menderes havzası içerisinde yer almasından dolayı tarımsal faaliyetlere uygun ekonomik yapının sürekli önemini korumasından kaynaklanmaktadır. 114 köy yerleşmesinin hemen hepsinde zeytinciliğin ekonomik olarak yapılması kırsal nüfusun bu alanlarda tutunmasına neden olmuştur (Tablo3, Şekil 3).

Tablo 3: Milas'ta Yıllar İtibariyle Kırsal Nüfusu

Yıllar	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Kır Nüfusu
1935	43.135	8.083	35.052
1940	43.464	8.932	34.532
1945	44.814	8.853	35.961
1950	49.157	8.930	40.227
1955	53.589	10.070	43.519
1960	72.669	11.710	60.959
1965	73.002	13.934	59.068
1970	73.334	16.157	57.177
1975	78.685	17.929	60.756
1980	81.643	20.487	61.156
1985	91.387	23.622	67.765
1990	98.710	28.741	69.969
2000	112.808	38.063	74.745
2007	120.508	48.896	71.612
2008	123.501	50.141	73.360
2009	123.984	50.975	73.009

Kaynak: Milas İlçesinde Dönemlere göre Nüfusun Gelişimi (1935-2009)

Şekil 3: Milas İlçesinde Şehir-Köy Nüfuslarının Yıllara Göre Değişimi

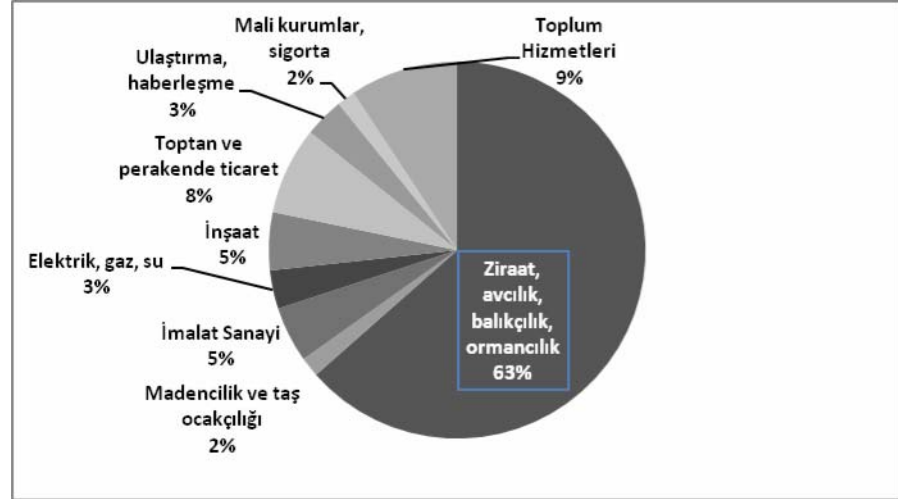
Tablo 4: Milas İlçesinde Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Bölünüşü (2000)

Ekonomik Faaliyet	Toplam	%
Ziraat, avcılık, balıkçılık, ormancılık	41501	63
Madencilik ve taş ocakçılığı	1106	2
İmalat Sanayi	3132	5
Elektrik, gaz, su	2162	3
İnşaat	3245	5
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	4910	8
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	2226	3
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler	1008	2
Toplum Hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	6076	9
Genel Toplam	64485	100

Kaynak: DİE Nüfusun Sosyo-Ekonomik Nitelikleri, Muğla 2000

Milas İlçesi'nde nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımında tarım sektörünün ilçe genelinde % 63'lük bir değerle ilk sırada yer aldığı gözlenmiştir. Kırsal kesimde iktisaden faal nüfus içinde tarım sektörünün oranı %77 (41.112 kişi) gibi bir oranda çıkması Milas ilçesinde nüfusun büyük bir kısmının tarımsal faaliyetlerde uğraştığının göstergesidir. Milas'ta tarımdan sonra iktisaden faal nüfusun yer aldığı ikinci sektör hizmettir. Hizmet sektörü içerisinde en fazla pay turizme yönelik olarak oteller, lokantalar, toptan ve perakende ticarete görülmektedir ve %8 gibi bir değer kazanmaktadır. Her ne kadar Milas, turizm açısından Bodrum'un gerisinde kalmışsa da gerek antik kentleri gerekse de kıyı turizmi açısından önemli olup, ilçede turizm belgeli 6 adet tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin yatak kapasitesi 1.135'tir. Ayrıca belediye denetimli 58 pansiyon tipi tesis yer almaktadır. Milas ilçesinde bir gecede 3.112 kişi konaklayabilmektedir. Milas'ta sanayi sektörünün payı % 7'lik bir oran gösterir (Tablo 4, Şekil 4).

Bu oran içerisinde 86 adet yeni sistem yağ fabrikalarının yer almasının yanında madencilikte önemlidir. Milas'ta zımpara, mika, dolomit, kuvars, boksit, demir, kömür, feldspat ve mermer madenleri vardır. Bu madenler ham olarak üretilmekte ve %99 oranında ihraç edilmektedir. İlçede 5 adet mermer, 2 adet feldspat ve 1 adet de tekstil fabrikası bulunmaktadır (Oktik, Hız, Bozyer, Sezer, 2004;83).

Şekil 4: Milas'ta Nüfusun İktisadi Faaliyet Kollarına Dağılımı

Ayrıca ilçenin Bodrum gibi büyük bir turizm merkezine yakın olması, lojistik hizmetlerin gelişmesine neden olmuştur. Bodrum ve çevresindeki turizm tesisleri ve yazlıkların ağaç ve metal doğramalarının büyük bir bölümü Milas'ta bulunan marangoz, mobilyacı, demirci vs. tarafından karşılanmaktadır. Yine inşaat sektöründe çalışan çok sayıda işçi kentin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Kısacası Milas ekonomisi Bodrumun etki sahası dahilinde gelişmeye çalışmaktadır (Oktik, Hız, Bozyer, Sezer, 2004;83).

Milas'da ekonomik anlamda bir diğer önemli sektörde kültür balıkçılığıdır. İlçede 70 adet deniz işletmesi bulunmaktadır. Bu tesislerin toplam kapasitesi 48.700 tondur. 130 adet toprak havuz işletmesi bulunmakta olup kapasitesi 5.541 tondur. Balıkçılık sektörü de son dönemlerde Milas'ta hızla gelişen bir faaliyettir.

Bütün bu faaliyetlerin yanında Milas'da yağlık zeytin üretimi ilçenin en önemli faaliyetidir. Karya uygarlığı döneminden itibaren üretilen zeytinyağı Milas'a hakim olan bütün uygarlıkların ana ekonomik faaliyeti olmuştur. İlçede zeytinyağı kalitesi önceleri "dökme yağ" olarak anılırken daha sonraları "memecik zeytin" türünün yaygınlaşması ile birlikte bu imaj yok olmaya başlamıştır. Bahsedilen bu zeytin türü ilçeye 31 Mayıs-1 Haziran 2009 tarihinde İtalya'nın Venedik şehrinde, yapılan uluslararası toplantıda Gümüş madalya kazandırmıştır (www.milas.bel.gov.tr).

İlçede zeytinin yetişme şartlarının uygunluğunun ve zeytin ağacı varlığının önemli bir yere sahip olmasının yanında, zeytinin hasadı, sıklımı ve nakliyesine kadar olan devrede gerekli hassasiyetin gösterilmesi, üretimin yüksek olması açısından önem taşımaktadır. Nitekim zeytinin toplanması sırasında makinelerin kullanılmaması,

zeytinlerin kasalar yerine naylonların içerisine koyulması zeytinden elde edilen yağ verimini düşürmektedir. Bu nedenle çiftçiler bu konuda bilinçlendirilmeli aynı zamanda ekonomik anlamda desteklenmelidir.

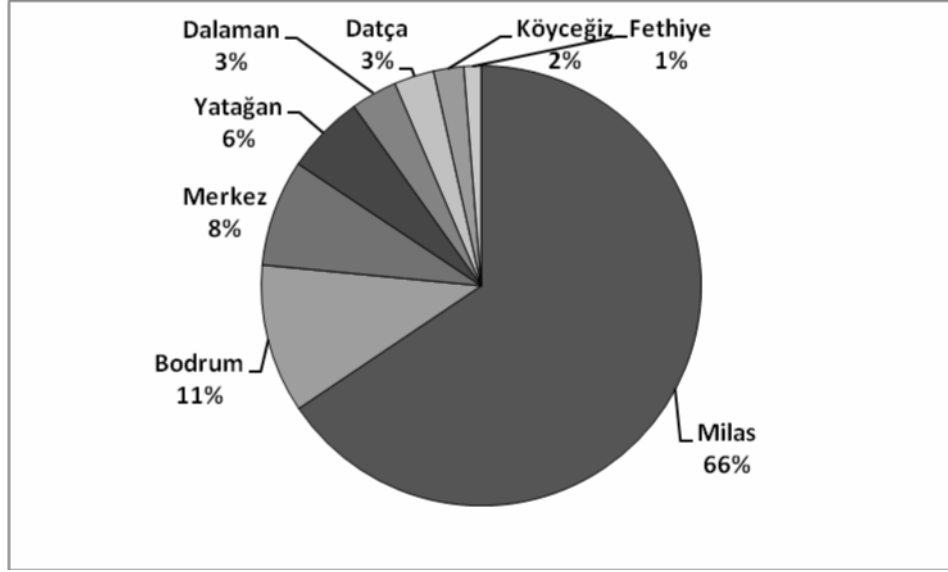
2.Milas'da Zeytin Üretimi ve Zeytinin Coğrafi Dağılışı

Zeytinin en iyi yetişme şartlarına sahip olduğu alan ülkemizde, Çanakkale'den Muğla'ya kadar uzanan Ege Bölgesi'dir. En fazla zeytin üretilen alanlar Ege Bölgesi kıyılarında yer alan vadi ve ovalar ile Akdeniz kıyı şeridinde bulunan alanlar ve Güney Marmara bölümü kıyılarıdır. En fazla üretim yapılan merkezler Edremit 47.974, Milas 47.262, Ayvalık 32.648, Akhisar 30.730, Bayındır 26.546, Ayvacık 25.443, Kuşadası 23.480 ve Gemlik 21.383 tonluk üretimlerle en fazla zeytincilik yapılan merkezlerdir. Zeytin ağacının en iyi yetişme şartlarını bulduğu Büyük Menderes ve Küçük Menderes vadileri ile Gediz Vadisini içine alan Ege Bölgesinde zeytin ağacı bu vadilerden 250 km içerilere kadar girebilmektedir. Bu alanda güneyde Gökova Körfezi kıyılarından yoğun olarak başlayan üretim Büyük Menderes Ovası, Küçük menderes Ovası, Gediz Ovası, Akhisar Ovasını içine alan Ege Bölgesi Kıyılarından Edremit Körfezine kadar Türkiye üretiminin %50 sini karşılamaktadır (Durmuş 2001, 40,41) (Şekil 5).

Şekil 5: Türkiye'de Zeytin Üretiminin Dağılışı

Ege bölgesi zeytin üretiminde Muğla % 11,1'lik payla, Aydın (%17,7), İzmir (%13,6), Manisa (%11,3)'dan sonra dördüncü sırada gelmektedir (Öztürk,Yalçın, Dıraman, 2009:3). Buna rağmen, Milas ilçesi hem bölgede hem ilde zeytinliklerin kapladığı alan, ağaç sayısı ve üretim bakımından ilk sıradadır.

Şekil 6: 2008 Yılında Muğla'da Zeytinciliğin Kapladığı Alan

Muğla ili geneline bakıldığında zaman zeytinin ekonomik anlamda en fazla üretildiği ve zeytinliklerin en fazla alan kapladığı yerleşme Milas ilçesidir (%66). Milas ilçesini hemen güneybatısında uzanan Bodrum ilçesi takip etmiştir (%11). Zeytin ağaçlarının kapladığı alan açısından Milas ve Bodrum'dan sonra Merkez ilçe (%8) ve Yatağan (%6) ilçeleri gelmektedir. Milas ilçesi üretimin alanlarının yarısından fazlasını tek başına karşılamaktadır. Milas'da en çok zeytin ağacı Bafa gölü ve çevresindedir. 114 köyünde zeytincilik önemli bir ekonomik aktivite olup 75 köyde yoğun olarak yapılmaktadır (Şekil 6, Tablo 5).

Milas ilçesinde 2010 yılı değerlerine göre yağlık zeytin üretim alanı 53.200 hektardır. Milas'ta üretilen zeytinin lokasyonuna baktığımızda genellikle İlbir Dağı, Bafa Gölü ve Batı Menteşe Dağlarının bulunduğu irili ufaklı vadiler ve yamaçlarda yapıldığı tespit edilmiştir. Zeytincilik Milas İlçesi kırsalında da hâkim ekonomik aktivitenin başında yer almaktadır. Zeytincilikle uğraşan aile sayısı 10.258'dir. Kırsal alandaki iktisaden faal nüfus içerisinde tarım ile uğraşan nüfusun %77'lik bir oranı karşıladığı düşünülürse nüfusun büyük bir kısmının temel uğraşı alanı olduğu düşünülebilir. Milas İlçesi'nde, 84.381 hektarlık tarım arazisinin 53.200 hektarı,

zeytinlikler tarafından işgal edilmiştir. Yani tarım alanlarının %63'ünde yağlık zeytin yapılmaktadır. Yağlık zeytin üretim alanlarına en yakın yer kaplayan ürün grubu 11.006 (% 13) hektarlık değer ile hububat üretimi ve 4.378 hektar ile (% 5) sebzeçilik faaliyetleridir.

Tablo 5: Milas İlçesine Ait Belde ve Köylerde, Alan, Zeytin Ağaç Sayısı, Üretim, Aile Sayısı (2010)

Belde ve Köyler	Alan (ha)	AğaçSayısı	Üretim (Ton)	Aile Sayısı	Belde ve Köyler	Alan (ha)	AğaçSayısı	Üretim (Ton)	Aile Sayısı
Ağaçlıhöyük	2.245	449.000	8.900	151	İkiztaş	1.077	186.900	1.080	166
Akkovanlık	167	19.500	280	27	Kafaca	610	113.300	945	171
Akçakaya	290	51.000	168	51	Kalem	376	57.750	225	92
Aslanyaka	265	43.500	420	45	Kalınagıl	536	79.200	420	99
Akçalı	1.653	330.000	1.500	98	Kandak	372	62.700	460	134
Akyol	320	64.000	280	53	Karacahisar	356	50.600	250	67
Alaçam	377	75.400	1.055	162	Karahayit	1.055	176.400	1.080	184
Alatepe	329	62.510	800	66	Karakuyu	447	55.000	260	61
Bafa	3.038	607.600	10.633	322	Kargıcak	946	159.500	637	192
Baharlı	325	46.800	300	15	Karşıyaka	398	54.560	400	105
Bahçeburun	255	51.000	425	127	Kapıkırı	294	58.800	1.029	73
Bahçe	378	68.000	700	113	Kayabaşı	224	44.800	784	63
Balcılar	165	29.700	472	92	Kayabükü	391	58.380	356	121
Bayır	277	52.600	654	69	Kayadere	327	41.580	235	67
Beçin	397	79.400	1.200	90	Kazıklı	985	114.450	730	148
Bozalan	754	135.720	760	125	Kazıklıbucak	547	86.020	420	80
Çakıralan	211	38.000	232	64	Kemikler	1.009	171.600	1.210	152
Çamköy	345	69.000	1.200	61	Ketendere	697	116.340	425	138
Çamlıbelen	98	19.600	200	22	Kılavuz	606	98.070	450	102
Çamlıyurt	377	75.400	580	74	Kırcağız	721	116.600	1.800	209
Çamovalı	169	33.800	420	85	Kıyıkışlacık	1.230	211.000	1.090	65
Çandır	346	65.740	547	122	Kızılbaş	654	90.800	850	61
Çiftlik	326	65.200	462	74	Konak	232	30.870	156	74
Çomakdağ	2.974	535.320	3.500	279	Köşk	432	51.260	340	78
Çökertme	122	24.400	427	79	Kultak	345	31.290	690	45
Danişment	290	50.000	420	71	Kurudere	367	53.340	250	84
Demirciler	211	39.800	540	50	Kuzuyaka	795	124.530	1.900	178
Derince	547	109.000	820	134	Meşelik	266	23.600	200	61
Dörttepe	654	108.000	500	128	Merkez	697	98.600	1.050	223
Eğridere	155	38.955	260	75	Narhisar	543	46.000	340	117
Ekinanbarı	346	61.200	364	62	Ortaköy	208	41.600	291	67
Ekindere	478	76.800	550	136	Ovakışlacık	659	87.800	925	133
Epçe	547	85.100	675	234	Ören	532	24.600	1.300	68
Etrenli	321	44.850	362	90	Pınarcık	1.750	320.000	2.625	278
Gökbel	223	46.250	362	100	Pınar	325	18.800	220	54
Göldere	491	72.450	537	123	Sakarkaya	798	90.400	460	154
Gölyaka	201	30.450	159	41	Sarıyaka	664	132.800	1.200	132
Güllük	76	15.200	266	24	Selimiye	1.298	259.600	4.543	163
Günlük	235	22.050	170	96	Söğütçük	754	87.400	540	113
Gürçeğiz	202	33.180	207	43	Şenköy	2.075	415.000	8.300	204
Gürçamlar	534	86.100	750	98	Türkevleri	298	16.280	357	35
Hacıahmetler	150	30.000	450	109	Ulaş	321	37.600	160	62
Hisarcık	476	80.220	570	106	Yaka	392	24.000	310	56
İçme	133	20.790	103	58	Yusufoğlu	399	69.600	475	94
İkizköy	456	19.740	360	48	TOPLAM*	53.200	8.888.745	87.944	10.258

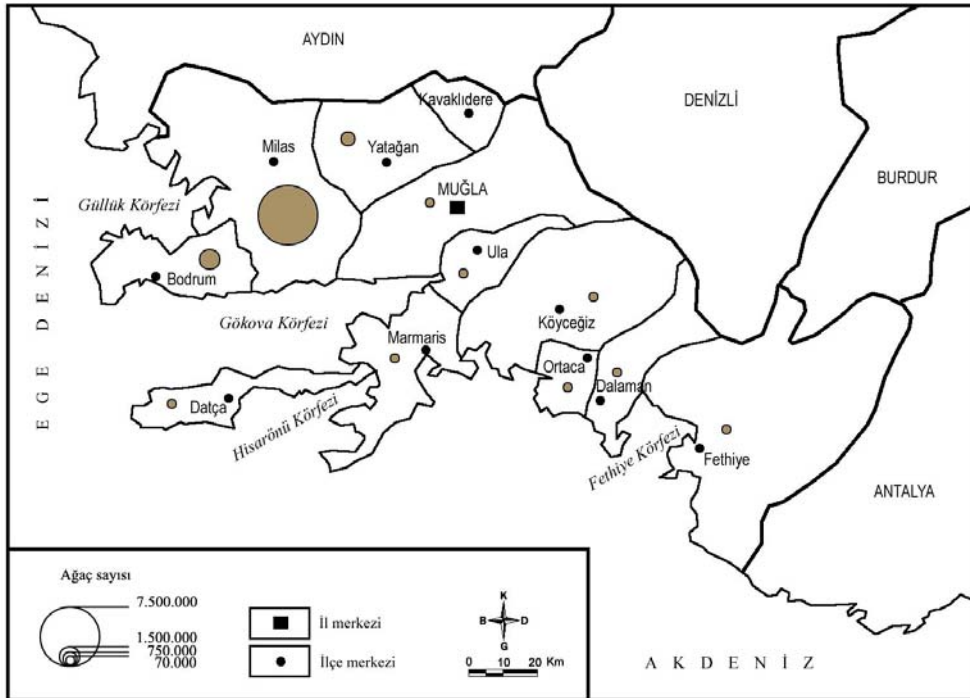
Kaynak: Milas Tarım İlçe Müdürlüğü Zeytinçilik İstatistikleri (2010)

*Tablodaki üretim değeri 150 tonun altındaki yerleşmelere yer verilmemiştir.

Milas'ın ekonomik anlamda gölgesinde kaldığı Bodrum İlçesi'nde ise daha çok kuru tarım şeklinde gerçekleştirilen faaliyette başlıca ürünler, zeytin ve tütündür. İlçenin toplam tarım arazilerinin oranı %16,8'dir. Ormanlık alanlar %72.1'lik değer göstermektedir. Bodrumda ilk çağlardan beri bağcılık, zeytincilik, narenciye üretimi ve süngercilik ekonomik hayatta önemli bir yere sahip iken bu ürünler, özellikle son dönemlerde ilçenin turizm merkezi olması yarımada çalışmanın zorluğu ve getirisinin diğer sektörler yanında düşük kalması nedeniyle eski önemini yitirmiştir. Yine zeytincilik üretiminin önemli olduğu, Yatağan İlçesi'nde ise toplam tarım alanları 17.984 hektarlık bir alan kaplar. Tarım alanları toplam arazi kullanımında % 15'lik bir orana karşılık gelmektedir. Bodrum'da olduğu gibi Yatağan'da da orman alanları arazi kullanımı içerisindeki en yüksek paya sahiptir. İlçede 65.756 hektar orman alanı toplam yüzölçümün %55'ine karşılık gelmektedir. Görüldüğü gibi Milas ve çevresindeki ilçelerin arazi kullanım değerlerinde tarım alanına ayrılan en yüksek pay Milas'a aittir. Milas'da ormanlık alanların büyük bir kısmı zeytinliklerden oluşmaktadır. Akdeniz iklimine özgü diğer maki elemanları Milas'da az görülmektedir. Çünkü maki alanı içerisinde yer alan zeytin ağaçları kültür altına alınmış ve yamaçlarda monokültür özelliği göstermektedir. Özellikle kıyı gerisinde uzanan Batı Menteşe Dağlık kütlesi yamaçları zeytinlikler tarafından örtülmüştür.

Milas'da zeytin ağaçlarının dağılım gösterdiği alanları üç grup altında inceleyebiliriz. Üretimin ve ağaç sayısının en fazla yer kapladığı köy ve belde yerleşmeleri hemen Bafa Gölü'nün kuzey ve güneydoğusunda İlbir Dağı ve çevresindedir. Bafa 3.038 hektarlık alanda 607.600 ağaç sayısı ve 10.633 tonluk üretim ile ilçede en fazla değer gösteren yerleşmedir. İlbir Dağlık alanının güneyinde uzanan Çomakdağ köyünde 2.974 hektarlık alanda 535.200 ağaç sayısı ve 3.500 tonluk üretim görülmektedir. Yine İlbir Dağlık alanında bulunan Akçalı, Derince, Gürçamlar, Hisarcık, Karahayıt, Kazıklı, Kazıklıbucak, Ovakişlacık ve Pınarcık gibi yerleşmeler alan, ağaç sayısı ve üretim bakımından ilçede önemli zeytincilik faaliyetinin yürütüldüğü yerleşmelere karşılık gelmektedir. Yine İlbir Dağları ve Milas İlçesi'nin güneydoğusunda uzanan Marçal Dağlık kütlesi de önemli zeytincilik faaliyetleri üretilen bir alana karşılık gelmektedir. Bu alanda bulunan Ağaçalıhöyük yerleşmesinde 2.245 hektarlık alanda 449.000 ağaç sayısı ve 8.900 tonluk üretim görülmektedir. Bu alanda yer alan Bozalan, Kalınağıl, Kemikler, Kuzyaka, Söğütçük, Alaçam, Beçin, Çamköy ve Ören gibi yerleşmeler 1.000 tonun üzerinde üretimin görüldüğü önemli zeytincilik merkezine karşılık gelir. Milas'da zeytinciliğin yapıldığı üçüncü alan ise Milas kuzeyinde yer alan Batı Menteşe Dağları yamaçlarıdır. Bu alandaki en önemli üretim merkezi Şenköy

yerleşmesidir. Şenköy’de 2.075 hektarlık alanda 415.000 ağaç sayısı ve 8.300 ton üretim görülmektedir. Selimiye’de 1298 hektarlık alanda 259.600 ağaç sayısı ve 4.543 ton zeytin üretimi yer almaktadır. Yine Batı Menteşe Dağları yamaçlarında Epçe, İkiztaş, Kafaca, Kargıcak, Ketendere, Klavuz, Kırcağız, Kızılağaç, Sakarkaya ve Kapkırı yerleşmeleri önemli zeytin üretim merkezleridir. Yine Milas kıyı kesiminde aynı zamanda önemli bir turizm merkezi de olan Kiyıkışlacık, 1.230 hektarlık alanda 211.000 ağaç sayısı ve 1.090 tonluk üretimi ile Güllük Körfezi’nin kuzeyinde önemli bir üretim alanına karşılık gelmektedir (Tablo 5, Şekil 2).

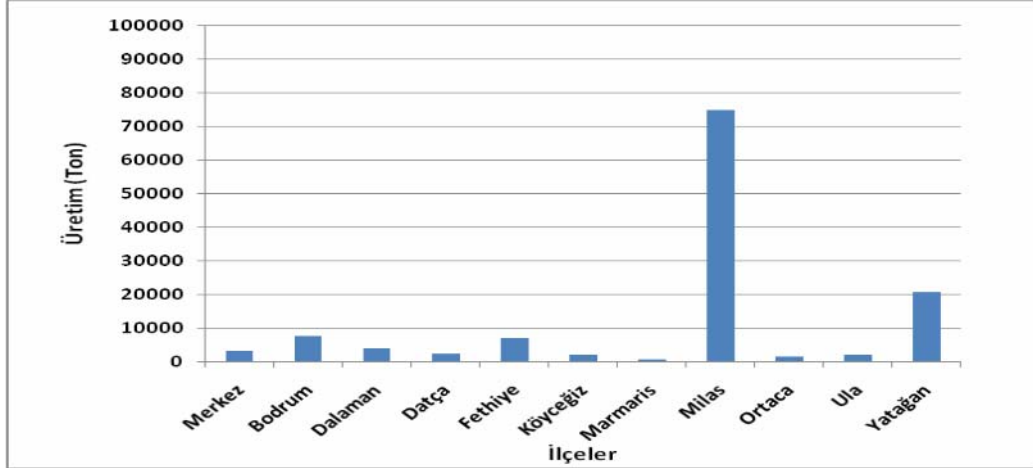

Şekil 7: Muğla İli’nde Zeytin Ağacı Sayısı (1996)

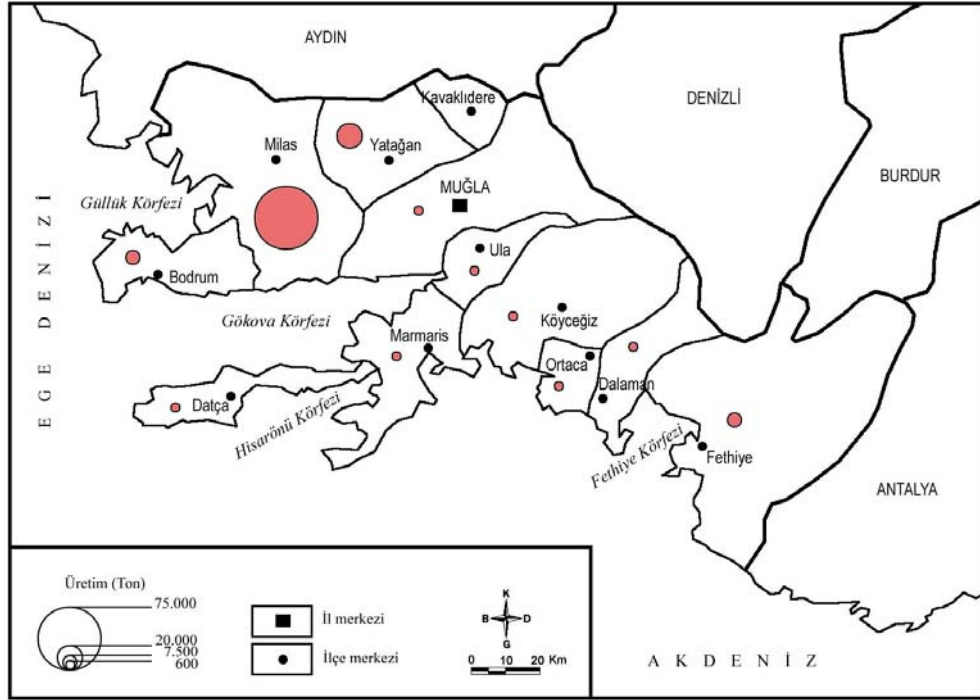
Muğla ili içerisinde zeytin ağaçlarının sayısına bakıldığında yine Milas ilçesinin belirgin bir üstünlüğü göze çarpmaktadır. 1996 yılı verilerine göre Milas 7.660.000 ağaç sayısı ile Muğla ilinin zeytin ağaç sayısının %63’ü karşılamaktadır. Milas ilçesini, 1.540.200 ağaç sayısı ile (%13’nü) Bodrum ilçesi, 881.200 ağaç sayısı ile Yatağan ilçesi (%7’lik) takip etmektedir. Fethiye ilçesi ise 638.750 (%5’lik) ağaç sayısına sahiptir (Şekil 7).

Muğla İlinin 1996 yılı üretim değerlerine baktığımızda, Milas ilçesi ağaç sayısındaki üstünlüğünü korumaktadır. Milas’taki 74.800 tonluk üretim tüm ilin üretiminin %59’na karşılık gelmektedir. Milas ilçesini 20.675 tonluk üretimi ile toplam

üretimin %16'sını Yatağan ilçesi izlemektedir. Fethiye ve Bodrum ilçeleri de %6'lık üretimlerle zeytinciliğin yapıldığı diğer ilçelerdir (Şekil 8-9)

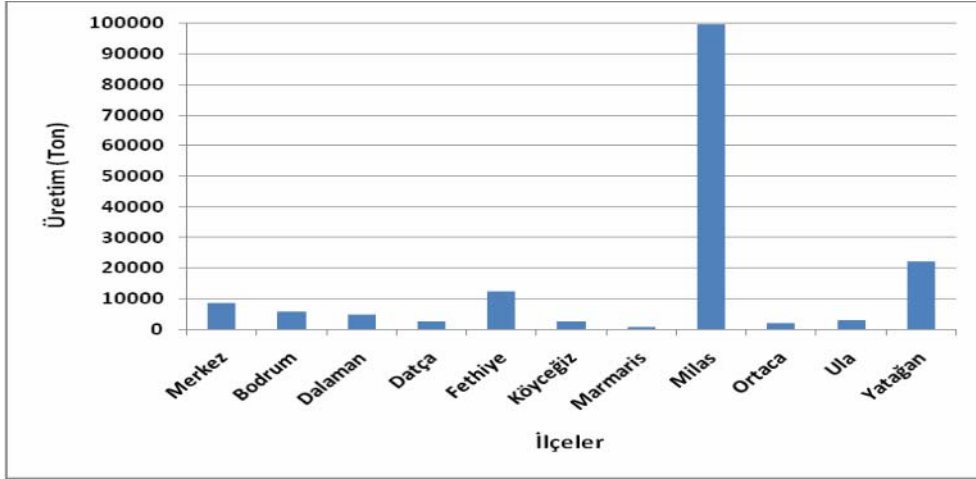
Şekil 8: Muğla İli'nde 1996 Yılı Zeytin Üretim Değerleri.

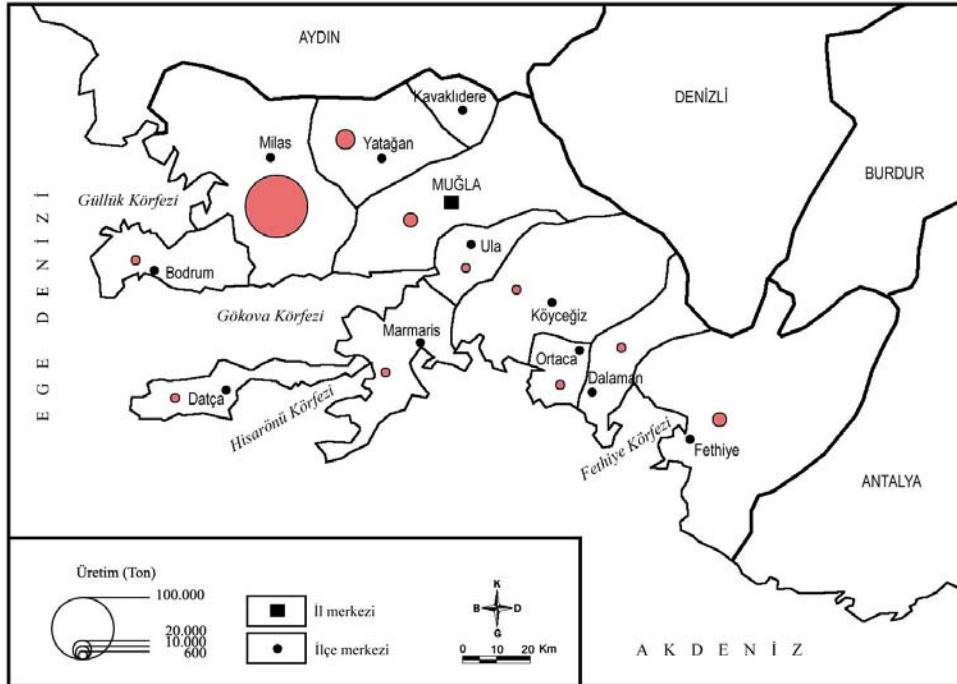
Şekil 9: Muğla İli'nde Zeytin Üretimi (1996)

Muğla İlinin 1996 yılı üretim değerlerine baktığımızda, Milas ilçesi ağaç sayısındaki üstünlüğünü korumaktadır. Milas'taki 74.800 tonluk üretim tüm ilin

üretimimin %59'na karşılık gelmektedir. Milas ilçesini 20.675 tonluk üretimi ile toplam üretimin %16'sını Yatağan ilçesi izlemektedir. Fethiye ve Bodrum ilçeleri de %6'lık üretimlerle zeytinciliğin yapıldığı diğer ilçelerdir (Şekil 8-9).

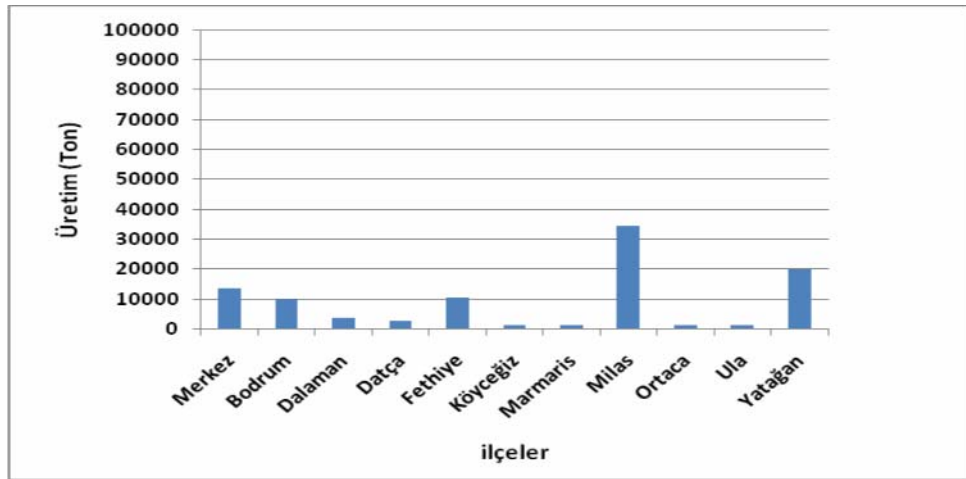
Şekil 10: Muğla İli'nde 2000 Yılı Zeytin Üretim Değerleri

Şekil 11: Muğla İli'nde Zeytin Üretim Değerleri (2000)

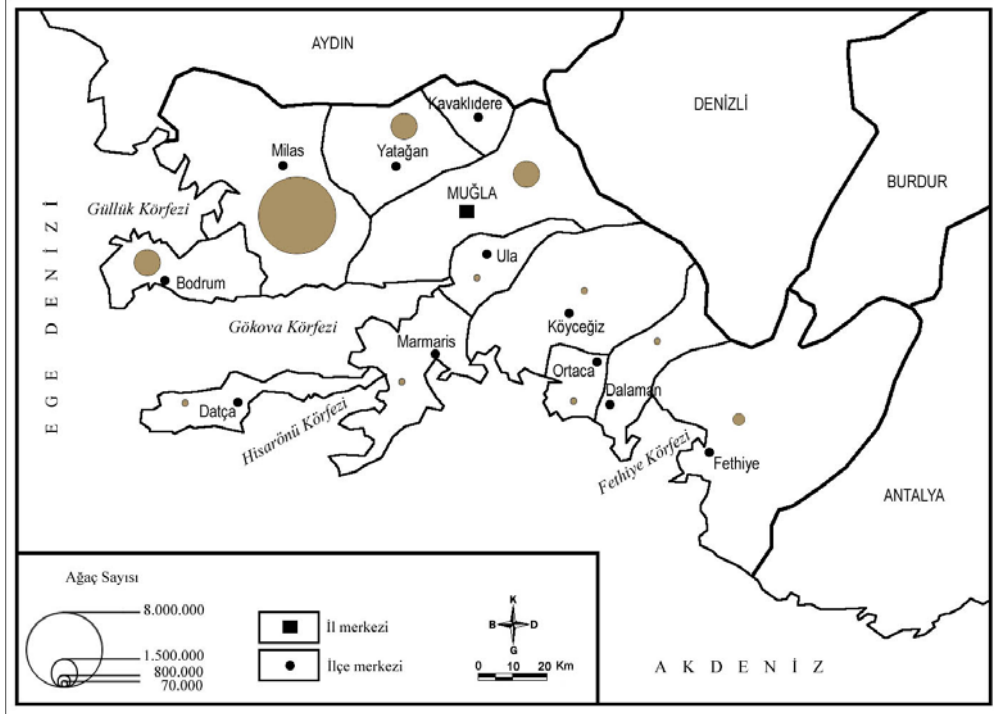
Muğla ve ilçelerindeki 2000 yılı ağaç sayılarının bir önceki dönem paralelinde gittiği, fakat üretim değerlerinin artışı görülmektedir. Üretimin en fazla görüldüğü ilçe yine Milas ilçesi olurken bu yılda ilçenin üretim değeri 99.743 tondur. Bu değer tüm ilin zeytin üretiminin % 61'ne karşılık gelmektedir. 2000 yılda il genelinde üretimde bir düşüş gözlenirken sadece Milas ve Fethiye ilçelerinde üretim artmıştır. Fethiye ilçesinde %7'lik üretim (12.280 ton) görülmektedir. İlde Milas'tan sonra %14'lük (22.255 ton) üretim Yatağan ilçesinde gözlenmektedir. Muğla ve ilçelerinde zeytin üretiminin en fazla yapıldığı yıl, 2000 yılıdır. Milas ilçesinde 2006 yılında da 94.600 tonluk üretim değeri görülürken bu yılda Yatağan'da 19.622 Merkez ilçede 15.547 tonluk üretim değerleri görülmüştür. Muğla ve ilçelerinde üretim değerleri 2006 yılından sonra giderek azalmıştır (Şekil 11).

2008 yılında Muğla ve ilçelerindeki ağaç sayılarına baktığımızda bir artış gözlenmektedir. Milas ilçesi 8.068.000 zeytin ağacı sayısı ile yine ilk sırada yer almaktadır. Muğla ilinin toplam zeytin ağaç sayısının %54'ü Milas'ta bulunmaktadır. Merkez 1.499.270 ve Yatağan 1.472.100 ağaç sayıları ile %10'luk bir değere karşılık gelirken, Bodrum 1.354.460, %9 ve Fethiye 1.247.650, %8'lik bir değeri karşılamaktadır. Muğla ve ilçelerinde zeytin ağaç sayısının en fazla artışı dönem 2008 yılı olmuştur. Bu artış bir önceki döneme göre belirgin bir artış değildir (Şekil 12).

Şekil 12: Muğla İli'nde 2008 Yılı Zeytin Üretim Değerleri

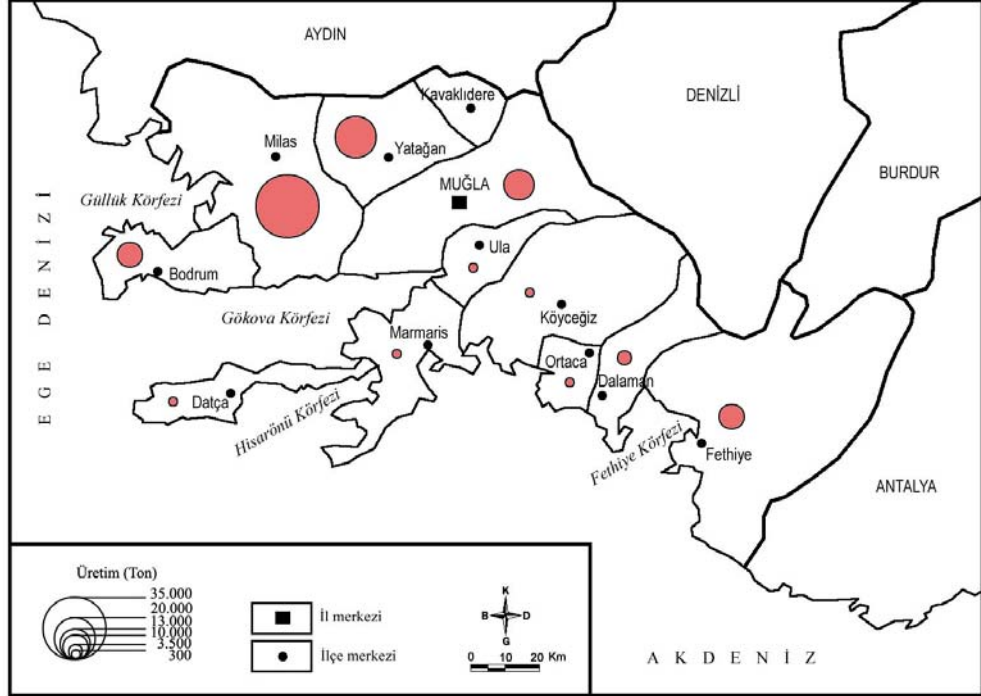
2008 yılında zeytin ağacı sayısında artış gözlenirken, üretim değerlerinde azalma gözlenmektedir. Üretim değerlerindeki en belirgin düşüş Milas ilçesinde yaşanmıştır. 2006 yılında 94.600 tonluk üretim değeri, 2008 yılında 34.500 tona düşmüştür. Milas ilçesinde %35-40'lık bir ürün kaybı yaşanmıştır.

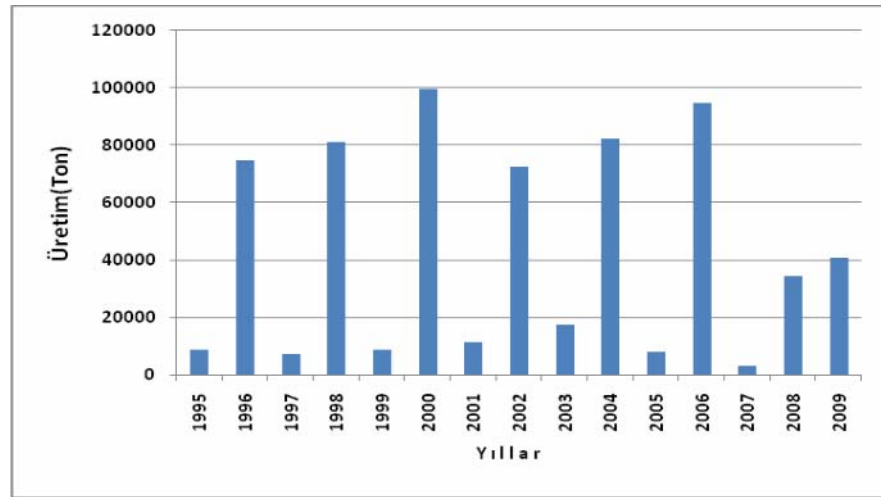
Şekil 13: Muğla İli'nde Zeytin Ağacı Sayısı (2008)

2008 yılına gelinceye kadar Milas İlçesi Muğla İli zeytin üretiminin yarıdan fazlasını karşılıyorken ilk kez bu dönemde %35'lik bir orana ulaşabilmiştir. Bu durumun temel sebebi 2007 ve 2008 yıllarında yaşanan kuraklıktır. İlçe genelinde yıl itibariyle düşen yağış miktarındaki yetersizlik zeytin üretiminde büyük bir kaybın yaşanmasına neden olmuştur(Şekil 13).

Aynı ürün kaybı Aydın, Muğla ve Manisa illerinde de görülmüştür. Sıcaklık ile ilgili düşük ve yüksek ya da ekstrem değerler zeytinin yetişmesini, kalitesini ve verimini olumsuz şekilde etkilemektedir. Düşük sıcaklıklar nedeniyle gerçekleşen olumsuzluklar, zeytin bitkisi üzerinde aşırı yaprak dökümü, kabuk çatlaması, kalın dal ölümleri şeklinde etkili olur. Yüksek sıcaklık değerleri ise özellikle zeytin meyvesinin boyutlarının küçülmesine yol açmaktadır. Ayrıca Antalya ve Milas da 44°C'yi aşan yüksek sıcaklıklar nedeniyle riskli sahalar olarak dikkati çekmektedir (Efe, Soykan Sönmez, Cüberal, 2009: 17).

Şekil 14: Muğla İli'nde Üretim Değerleri (2008)

Şekil 15: Milas İlçesi'nde Yıllara Göre Zeytin Üretimi (1995-2009)

Görüldüğü gibi Milas ve çevresinde yer alan ilçelerdeki zeytin üretimi değerleri incelendiğinde 1995-2009 yılları arasında zeytin üretiminde oldukça belirgin iniş çıkışlar gözlenmiştir. Bu durum genel olarak yağlık zeytin üretiminde, üründen bir yıl ürün alınır

ikinci yıl ağacın dinlenme özelliği ile açıklanabilir. Ağaç sayısı ve üretim açısından Milas bütün dönemlerde Muğla ili ilçeleri içerisinde hep ilk sırada yer almaktadır. 2008 yılında Milas ilçesi üretimde ciddi bir azalış gösterirken diğer ilçelerde üretim ve ağaç sayısı açısından artış olmamakla beraber üretimdeki düşüş Milas gibi belirgin değildir (Şekil 15). 2007 yılında ülke genelinde önemli bir kuraklık yaşanmıştır. Bu dönemde Milas'ta yağış miktarının 455,8 mm'ye kadar düşmesi, 2008 yılında zeytin veriminin azalmasına yol açmıştır.

3.SONUÇ

Türkiye'de yağlık zeytine yönelik ağaç sayısının %58'i Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Ege Bölgesi'ni %27 ile Akdeniz, %15 Marmara Bölgeleri takip etmektedir. Üretim açısından ise yine %59'luk üretimle Ege Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi %23'lük üretimle ikinci sırada ve Marmara Bölgesi ise %18'lik üretimle üçüncü sırada yer alır. Ülke genelinde yağlık zeytin üretiminde Bayındır, Edremit, Germencik, Kemalpaşa, Çine, Altınözü gibi ilçeler önemli üretimlerin görüldüğü alanlardır. Zeytinliklerin kapladığı alan, ağaç sayısı ve üretim değerleri açısından Milas ilçesinin de önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Fakat Milas ilçesi alan ve ağaç sayısındaki üstünlüğünü son yıllarda üretimde göstermemektedir. Çünkü Milas ilçesinde doğal şartlara daha bağımlı entansif anlamda yapılan bir faaliyet söz konusudur.

İlçede sofralık zeytin üretilmemektedir. Bu durum ilçede yetiştirilen zeytin türleri, doğal çevre ve beşeri çevre faktörleriyle ilgili olup, ilçede zeytinyağı üretiminin eski çağlara dayanan tarihi bir önemi söz konusudur.

İl genelinde ağaç sayısı, üretim değeri ve kapladığı alan bakımından en yüksek değerlere sahip olan Milas ilçesinde 2008 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle üretimde büyük oranda azalış gerçekleşmiştir. Bu durum üzerinde çiftçinin bilinçsiz olmasının da etkisi büyüktür. Geleneksel sulama tekniği, toplama ve depolama, budama yöntemleri ya da budamanın yapılmaması gibi sebeplerle üretim değeri büyük oranda azalmıştır. Yıllar itibarıyla üretimin en az olduğu dönem 2007 yılında yaşanan kuraklıktan dolayı 2008 yılıdır. Buna rağmen Muğla ilin'de üretimde en yüksek değer Milas ilçesine ait olduğu görülmektedir.

Yine üretimin azalmasına neden olan bir diğer faktör ise ürünün ağaç üzerindeyken satılması yoluyla ağaçların tahrip olmasıdır. Geniş zeytinliklere sahip çiftçilerin ürünü ağaç üzerinde satmasıyla birlikte hasadın gelişigüzel yapılıp, usulüne uygun gerçekleştirilmemesi sonucunda zeytin ağaçları zarar görmüştür. Bu durum çiftçinin

ürünü pazarlama kaygısı ile açıklanabilir. Ayrıca zeytinlerin kasa yerine naylonlarda muhafaza edilmesiyle kg'dan elde edilen yağ miktarında da büyük oranda düşürlere yol açmaktadır.

İlçede “Zeytincilik Enstitüsü”nün kurulması çiftçiyi bilinçlendirme yönünden etkili olacaktır. Zeytinciliğin önemli bir aktivite olduğu, sanayinin büyük oranda zeytine dayalı olduğu ilçede bilinçli üretimin yapılması ve zeytinciliğin gelişmesi için bu kuruluşlara ihtiyaç vardır.

Milas ilçesinin zeytin tarımının üstünlüğü ilçe açısından önemli bir potansiyel olup, “altın sıvı” olarak isimlendirilen zeytinyağı ilçe ekonomisini canlandıracak en önemli üründür.

İlçenin yağlık zeytin üretimindeki üstünlüğüne rağmen, ülke genelinde zeytinyağında markalaşamadığı görülmektedir. Bu duruma sebep olan faktörlerin doğru bir analizinin yapılması kaçınılmazdır. İlçenin zeytinyağı konusunda hak ettiği yere kavuşması için üretim yapılan yerlerde gerekli kontrollerin yapılması, makine kullanımının yaygınlaşması için yeterli desteğin sağlanması, çiftçinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AĞAOĞLU, Y. S., 1987, Bahçe Bitkileri, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fak. Yay. No:1009, Ankara.
- DARKOT, B., TUNCEL M., 1978, Ege Bölgesi Coğrafyası, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No:99, İstanbul.
- DURMUŞ, E., 2001, Türkiye Meyve Üretim Yörelereinin Belirlenmesi Konusunda Bir Deneme, Fırat Üniv. Sos. Bil. Enst. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Elazığ.
- EFE R., SOYKAN A., SÖNMEZ S., CÜREBAL İ., 2009, Sıcaklık Şartlarının Türkiye'de Zeytinin (*Olea europaea* L. *subsp. europaea*) Yetişmesine, Fenolojik ve Pomolojik Özelliklerine Etkisi, Ekoloji Dergisi, S., 70 s., 17-26, Balıkesir.
- ERTÜRK, M., GÜNER İ., 2008, “Muğla İli'ndeki Belediye örgütlü yerleşmelerde Fonksiyonel Değişimler (1985-2000 Dönemi)”, V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Sayfa: 261-280, Ankara.
- İKİEL, C., 1997, Muğla ve Çevresinin İklimi, Fırat Üniv. Sos. Bil. Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- KARABAÇ, S., ŞAHİN S., 2009, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Gazi Kitabevi, Ankara
- KAYAN, İ., 1971. “Gökova ve Çevresinde Fiziki Coğrafya Araştırmaları”, Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğ. Arş.Der. S: 3-4, s. 295-336, Ankara
- KAYAN, İ., 1979. Muğla-Yatağan Çevresinin Jeomorfolojisi, Ankara Üniv. D.T.C.F. (Basılmamış Doçentlik Tezi), Ankara.
- KOCA, N., 2004, “Çanakkale'de Zeytin Yetiştiriciliğinin Coğrafi Esasları”, Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı:9, s, 119-138, İstanbul.

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2011-21/1

- OKTİK, N., HIZ, K., BOZYER, Ü., SEZER S., 2004, Milas Araştırması 2003, Muğla Üniv. Yay. No:47. Rektörlük Yayınları:27, Muğla.
- OYBAK, G., 2005, Muğla'nın Karya Bölgesi Sınırları İçindeki Yörelere Eski Çağlarda ve Günümüzde Zeytinyağı Üretimine Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Boyutuyla İncelenmesi, Muğla Üniv. Sos.Bil. Enst. Arkeoloji Bölümü, (Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi) Muğla.
- ÖZİŞİK, S., 2005, Akdeniz Ülkelerinde Zeytin Üretimindeki Gelişmeler ve Türkiye'nin İzlemesi Gereken Stratejiler, Panel. İstanbul Ticaret Odası Yay. No: 2005-16, İstanbul.
- ÖZTÜRK, F., YALÇIN M., DIRAMAN H., 2009, "Türkiye Zeytinyağı Ekonomisine Genel Bir Bakış", Gıda Teknolojileri Elektr. Derg. Cilt:4, No.2, Sayfa:35-51, İzmir.
- TAŞKIRAN, B., 2004, Sosyal Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Milas (1923-1960), Milas Belediyesi Kültür Yayınları No:4, Ümit Yayıncılık ve Matbaacılık, Akara.
- TEMUÇİN, E., 1993, "Türkiye'de Zeytin Yetiştirilen Alanların Sıcaklık Değişkenine Göre İncelenmesi" Ege Coğ. Der. Sayı: 7, İzmir.
- UYKUCU, K., E.,1968, İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafyası ve Sosyal Yapısı), As Matbaası, İstanbul.
- YÜCEL, T.,1990, "Türkiye'de Zeytinliklerin Dağılışı", AKDITYK, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, C.1, S.2, 1-10, Ankara.
- DİE 1935-2000 Genel Nüfus Sayımları
- TUİK, ADNKS, 2007-2008-2009, Nüfus Sayımları
- TUİK, Tarım İstatistikleri 1995-2009
- Milas Meteoroloji İstasyonu Verileri, 2008
- Milas Tarım İlçe Müdürlüğü Zeytincilik İstatistikleri 2010
(www.milas.bel.gov.tr).